

ПЛЕДОАЈЕ ЗА ДИЈАЛОГ И ОТВАРАЊЕ ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА И НАУКА НОВИХ ТЕХНОЛОГИЈА И УЛОГА ДИГИТАЛНЕ СОЦИОЛОГИЈЕ

Љубиша Р. Митровић^{1*},

Депарتمان за социологију, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, Србија

Сажетак

У прилогу аутор презентује своје саопштење на панелу „Нове технологије из перспективе друштвено-хуманистичких наука“, који је одржан 12. и 13. јуна 2024. године, на VIII форуму напредних технологија у Научно-технолошком парку – Ниш. Аутор излаже свој пледоаје за отварањем и дијалогом друштвено-хуманистичких наука и наука нових технологија, као и њиховој сарадњи у научном универзуму и универзитетској академској пракси образовања кадрова за ново доба. У овом контексту аутор истиче значај институционализације и развоја дигиталне социологије и њену улогу као трансдисциплинарне науке и потребу сарадње између научно-технолошких и друштвено-хуманистичких наука у систему интегрисаног образовања.

Кључне речи: дијалог и отварање наука, дигитална социологија, трансдисциплинарни приступ, интегрисане студије

Није довољно човека подучавати само у струци. Тиме ће он, додуше, постати нека врста употребљиве машине, али не и пуновредна личност. Важно је да он добије живо осећање за оно зашта је вредно залагати се. Он мора да научи како ће разумети оно што покреће људе, њихове илузије, њихове патње.

(Алберт Ајнштајн)

Ми не верујемо да постоје монополи мудрости, нити знања резервисана за особе са посебним академским степенима. Сарадњом и дијалогом ка свету интегрисаних и трансдисциплинарних студија и истраживања – то је пут напретка у науци и универзитетском образовању.

(Имануел Волерстин)

¹ Autor za korespondenciju: ljubisa.mitrovic@filfak.ni.ac.rs

Rad citirati kao: Митровић, Љ. (2025). Пледоаје за дијалог и отварање друштвено-хуманистичких наука и наука нових технологија и улога дигиталне социологије. *Godišnjak za sociologiju* 21(34): 17–26.

* <https://orcid.org/0000-0003-0225-4218>

Увод: о научном значају и актуелности теме

На почетку овог панела и разматрања задате теме, парафразирао бих једну мисао Оскара Вајлда – *апсолутизација сваке страсти води у ништавило*. То данас важи и за апсолутизацију моћи капитала, нових технологија и политике, као облика илузорне друштвености. Сократ је био у праву за ту елементарну истину, стога је упозоравао: *да је свако знање ништавно, ако не учини да човек буде бољи*. Још је пре њега Хераклит с правом тврдио: *образовање је образованима друго сунце; оно јача њихову сазнајну моћ али и утиче на формирање њиховог карактера*.

Жан Жак-Русо је, у освиту новог доба и настанка капитализма, најавио кризу човечанства, подвлачећи да развој науке и технологије није довео до побољшања морала и солидарности међу људима. Напротив, довео је до кварења њихове друштвености и карактера, јачања егоизма, халапљивости и социјалдарвинизма.

Слична упозорења налазе се и у радовима Достојевског, Берђајева, Шпенглера и Сорокина. Такође, у савремености, о том нескладу између хипертехнолошког развоја и дефицита социјалне солидарности у свету, између осталих, писали су: Јирген Хабермас, Ернст Блох, Адам Шаф, Александар Панарин. Али, и социолози и антрополози: Зигмунд Бауман, Мануел Кастелс и Едгар Морен. Сви ови мислиоци указују на потребу отварања дијалога и сарадње различитих облика научног сазнања и дисциплина у области научног универзума, сматрајући да је то кључна претпоставка и предуслов даљег напретка науке, друштва и човечанства.

У духу овог пледоја, можемо парафразирати мисао светог Николаја Велимировића – *уски су рамови наука да би се суштински схватили човек и свет*. Отуда неопходност дијалога научника различитих позива није етички апел, већ епистемолошки захтев. То је услов за даљи напредак сазнања, али и одрживог развоја друштва, његове хуманизације и еманципације човека. О томе је посебно писао Едгар Морен, подвлачећи да *криза савременог друштва произилази из чињенице да човечанство није довољно хумано*, а да је научни универзум фрагментисан, те да на делу имамо смањену социјалну солидарност, емпатију, али и дисциплинарни хаос и помахнитали партикуларистички неопозитивизам у науци.

Време је да оставимо хаос партикуларних дисциплина иза себе и да изађемо из феудалних академских тврђава и нарцисоидног самозадовољства. Развој науке и друштвено-хуманистички и еманципаторски напредак, као и мир и опстанак човечанства, данас су постали насушна потреба и услов опстанка.

Отуда наш округли сто данас, овај панел на тему „Нове технологије из перспективе друштвено-хуманистичких наука“ има капиталну тему: како дијалогом и сарадњом друштвено-хуманистичких и научно-технолошких наука остварити напредак у сазнавању савремене цивилизације и демаргинализовати потенцијале друштвено-хуманистичких наука како би кроз нова истраживања, дошла до нових парадигматских сазнања о друштву, свету и човеку и подста-

кле друштвене актере на нове продоре у њиховој друштвеној борбености на хуманизацији и еманципацији друштва и човека.

Без обзира на број учесника и на неизвестан домет и исход данашње расправе, ми ћемо даље наставити са оваквим мултидисциплинарним дијалошким расправама, како у организацији Департмана за социологију и Центра за социолошка истраживања Филозофског факултета, тако и заједно са другим факултетима, институтима у универзитетској заједници, и у оквиру Научно-технолошког парка, Ниш, и Огранка САНУ у Нишу.

Притом, желим истаћи: да је јучерашње свечано и радно отварање скупа 8. Форума напредних технологија, демонстрирало иновативно прегалаштво и креативну моћ научне заједнице, привредника и посленика Србије на најбољи начин. О томе говори не само велики број учесника из земље и иностранства, већ и разноврсност тема и богатство иницијатива. Рад на панелима, додатно је илустровао ту моћ удружених стваралаца јер ма колико да је научно сазнање индивидуални чин, оно има и обележје тимског рада, како у истраживању, тако и коришћењу научних резултата.

I Дијалогом и отварањем наука из различитих области научног универзума – ка даљем напретку науке, друштва и човечанства

Амерички социолог Имануел Волерстин, утемељивач светско-системске парадигме, и савремене историјске социологије и мондологије, као координатор групе за истраживање положаја и улоге науке, у публикацији „Како отворити друштвене науке?“, између осталог, поентира: „Ми не верујемо да постоје монополи мудрости, нити знања резервисана за особе са посебним академским степенима. Сарадњом и дијалогом ка свету интегрисаних и трансдисциплинарних студија и истраживања – то је пут напретка у науци и универзитетском образовању“ (Volerstin 1997, str. 123).

Овим панелом желели смо да укажемо и на улогу друштвено-хуманистичких наука, не само у разумевању значаја нових технологија трећег и четвртог развојно-цивилизацијског таласа за технолошки напредак и одрживи развој, већ и одговорност ових наука и позива за изграђивање социјално одговорног, хуманог друштва и еманципацију човека/човечанства.

Футуролог Алвин Тофлер, у својој студији *Шок будућности* (1970), најавио је долазак постиндустријског друштва и фантастичног технолошког напретка, начина друштвеног живота. Да би само десетак година касније, у делу *Трећи талас*, упозорио на потребу изградње научне синтезе, у којој треба да учествују равноправно научници свих врста наука; те да је „неопходно напустити културу зараћених специјалности, партикуларног приступа у науци – утонулих у фрагментисане податке“ (Tofler, 1983, str. 20), односно да је тај захтев од фундаменталног епистемолошког али и друштвено-хуманистичког и еманципаторског значаја.

У научном универзуму у савремености, суочени смо са дисциплинарним хаосом и успоном методолошког индивидуализма доведеног до крајњих

консеквенци. То се најбоље види ако се погледају радови/студије из друштвено-хуманистичких наука. Доминација емпиризма и техницизма – злоупотребе и симплификација квантитативне методологије – довели су до тога да је у многим истраживањима изгубљен људски коефицијент, те да се иза мреже табела, графикона о расту и развоју: не види судбина људи, друштвених група; те да се иза дрвета појединачних појава, не досеже до суштинских узрока и друштвених последица – без којих нема научног разумевања положаја човека, али и карактера природе друштва и развојне перспективе друштва/човечанства.

У овом контексту треба рећи да се нашла на раскршћу и савремена социологија – између глобализације и фрагментације; али и сам систем образовања и социјализације нових генерација. Овакво стање резултат је доминантне неолибералне идеологије и стратегије развоја, али и болошког процеса реформе образовања који је у функцији експанзије корпоративног капитализма и асиметричне глобализације, тј. апсолутизације моћи мегакапитала у свету.

Критичари оваквих тенденција, које су утрле пут кризи не само друштва, него и науке, јесу најбољи представници друштвено-хуманистичких наука, али и интелектуалне јавности у савремености: Јирген Хабермас, Левингстон, Ноам Чомски, Пјер Бурдије, Едгар Морен, Мануел Кастелс, Ноама Клајн, Жозеф Штиглиц, Јан Варифакус, Том Пикети и Дијего Фузара.

И док је Левингстон тврдио да „живимо у доба цивилизације средстава без циљева“; Јирген Хабермас је критичар инструменталне рационализације и ишчашене модернизације техничког ума; утемељивач је парадигме комуникативног деловања. Ноам Чомски је либерални радикални критичар, идеологије неолибералног глобализма, као фундаменталистичке идеологије САД и њене хегемонске империјалне политике данас у свету. Мануел Кастелс, утемељивач парадигме информационог развоја, пише о парадоксу наше цивилизације – „хипертехнолошког прогреса и социјалног субразвоја“, тј. дефицита глобалне социјалне солидарности у савременом свету. Едгар Морен (антрополог и утемељивач мондологије, као трансдисциплинарне науке), указује на антрополошке аспекте савремене кризе, тврдећи да криза савременог човечанства произилази из чињенице што оно није довољно хумано/човечно. Ноама Клајн критикује неолиберализам као „доктрину шока“ која утире пут социјалдарвинизму и капитализму катастрофе, где богати намећу земљама у транзицији модел зависне модернизације и реколонизације, чије су последице раст класних и регионалних неједнакости и сукоба у свету. Пјер Бурдије пише о глобализацији као асиметричном процесу, који дели/цепа људско друштво (ЕУ-на Европу радника и Европу банкара) и шири прекаријат, обнавља експлоатацију, социјално питање и сукобе у свету. Овај процес је, како истиче Бурдије, упоредо праћен и дигиталним јазом и симболичким насиљем између развијеног Севера и неразвијеног Југа. Имануел Волерстин је развио критичку теорију глобалне системске транзиције кроз троделну слику подељеног света, коју изводи из привредне поделе рада и класних неједнакости која дели свет на земље развијеног центра, полупериферије и периферије.

Жозеф Штиглиц, Јан Верифакус, Том Пикети и Џ. Перкинсон – анализирали су економске неједнакости у савременом друштвеном развоју, њихове уз-

роке и последице, посебно указујући на улогу ММФ-а и Светске банке и тзв. професионалних реформатора и саветодаваца ових институција у наметању модела зависне модернизације и бројних реформи које уводе земље у развоју и земље у транзицији у дужничко ропство.

Филозоф Дијео Фузара у студији *Глобални удар* (2023) анализира последице некритичког односа према појави фетишизације дигитализације, које доводи до деперсонализације и дехуманизације образовања, личности и група. Он посебно анализира појаву редуцирања човека као *homo digitalisa*, што доводи до феномена бесконтактнoг друштва, деперсонализације и отуђености међу људима. Ови процеси тзв. нове постљудске нормалности доводе до нових образаца – недруштвене друштвености; у којој су људи изоловани, редуцирани на „дигиталне мехуре“, облик дигиталног мноштва; нову усамљену гомилу, аскетски затворени у властиту електронску ћелију (или како овај аутор пише „дигитални мехур“), дистанцирани од другог, али и од реалности. Изолован у својој дигиталној ћелији, *homo digitalis* нема контакт са стварним светом, већ искључиво са виртуалним сликама те стварности које прима путем техничких апарата, продужених човекових општила. У овом контексту, друштво се декомпоује у неповезано мноштво усамљених „дигиталних мехура“, атома увезаних само интернетом, а развезаних од било какве заједничке стварности, одговорности и солидарности (Fuzara, 2022, str. 203).

У овој студији Фузара даје бриљантну критику електронских односа као постхуманог поретка који уситњава човекову суштину, заглупљује га и регресира на телематски атом без друштвених веза. Аутор указује на образовање, социјалне и политичке последице све веће доминације и редукције комплекса људских и друштвених односа на дигиталне/електронске односе и дехуманизацију личности. У овом контексту он посебно анализира дефекте *дигиталне дидактике* на образовање и васпитање нових генерација и девастацију потенцијала њихове еманципаторске друштвене борбености. Аутор се у својој студији посебно бави анализом у којој се концентрише на неке негативне аспекте болоњске реформе; затим на период Ковида-19 и употребе и злоупотребе дигитализације, као и на медијске манипулације и спин диктатуру популиста у савременом друштвеном и политичком животу.

Подсетимо се: пре 50 година за личност године у САД проглашен је персонални рачунар. Потом су мобилни телефон, Интернет и лаптоп добили глобализацију. Али, притом се, глобализација нових дигиталних технологија најпре ширила у најразвијенијим деловима света, а онда у земљама светске полупериферије и периферије. Притом се заборавља да дигиталне технологије, чак и када се глобализују, оне утичу на партикуларизацију социјалног понашања појединаца.

Од логосфере и графосфере ушли смо у доба видеосфере. Наша цивилизација све више постаје виртуелна, цивилизација слика. На делу је ширење дигиталне културе и образовања, али у оваквој цивилизацији средстава „цивилизацији средстава без циљева“, човек је у њој све више заглављен између виртуалног и стварног света. Нова *интернет генерација*, као да се рађа са интернетом,

са мобилним телефоном, лаптопом, таблетом око врата при чему је све мање социјабилна. Она живи у садашњости индивидуализованог света и медијског спектакла. Све је мањи утицај породице и школе на васпитање и социјализацију личности деце, ђака и студената. Суочени смо са феноменом технолошки умреженог друштва и нове *усамљене гомиле*. Са испразним интернационализмом у свету еуклидовског ума и инструменталне рационалности, која не познаје тајне Слободе, Правде и Добročинства. Која је све мање емпатична према невољама других, а индивидуалистички солипсистичко-нарцистички загледиана у свој видео-лик, као јунаци, сенке и утваре у Платоновој пећини. Експериментално, загледајмо се у понашање младих у микродруштвеним групама, нпр. у кафићу, где се разговор свео на минимум у интерперсоналној комуникацији, где свако нервозно типка по платформи свог мобилног. Где они не делују као група, већ случајни збир/агрегат атомизираних индивидуа. Ми данас с правом говоримо о новим технологијама у образовању као „продуженим општилима“ (Маклуан), у стицању знања и јачању когнитивних капацитета нових генерација, али је мало прилога и студија о психолошко-васпитним аспектима и импликацијама нових технологија на облике друштвености и социопсихологију нових генерација младих. На социјализацију њихове личности, васпитање и културу и јачање еманципаторске моћи, њихове спремности и борбености да мењају друштво и свет. Смањена социјабилност и егоистички партикуларизам воде атомизацији друштва и погодују комформизму и ауторитарној култури. То није култура која јача демократске потенцијале друштва, води развоју критичке грађанске свести и партиципативној демократији грађана. А без тога нема здравог, демократског и одговорног друштва. Због тога и овога пута истичемо потребу да скренемо пажњу на већу посвећеност школе, учитеља и наставника васпитној мисији ових институција, а не само образовној. Школе и универзитети не производе само стручњаке, него су и васпитно-хуманистичке институције. Оне производе стручњаке који ће радити у друштву са другим људима, сличним и различитим од себе, по образовању, етничкој култури и другим карактеристикама; стога их школа мора научити толеранцији, респекту различитих култура, идентитета, кооперативности и солидарности. Она мора развијати, како њихова осећања родољубивости и човекољубља, тако и етику рада, али и етику друштвености и солидарности. Човек није усамљени Робинсон, већ и социјално биће које дели одређене идеале у друштву и бори се за њих.

Све ово поентирамо из разлога што је систем болоњске реформе у пракси довео до расцепа образовања и васпитне функције, до разбијања научног система, дисциплинарног хаоса у научном универзуму; речју, до дехуманизације образовања и атомизацију научног универзума, што све то укупно има катастрофалне последице по социјализацију и развој личности нових генерација у савременом друштву у свету и код нас, али и до напретка науке и одрживог развоја човечанства.

II Шта чини социолошка заједница на плану развоја и институционализације дигиталне социологије у научни и образовни систем?

Социолошка заједница је изашла из стереотипног дихотомног-црно-бело гледања на улогу технике и процеса дигитализације. Иза нас је давно остала подела на технофобичаре и технофиличаре, тј. песимисте и оптимисте у погледу односа на улогу технике у друштвеном развоју. Данас је дигитализација ушла на велика врата у бројне институције и делатности, од привреде преко образовања, културе, здравства, до политике и легитимисана је од стране владајућих привредних, политичких и образовно-културних елита у свету. Иако су први радови из ове области написани још са појавом интернета 60-их и 70-их година (од стране Д. Бела, А. Тофлера) а касније и од М. Кастелса и других аутора, прва енциклопедија интернет група појавила се у Француској крајем 80-их година XX века; а потом 2007. у лику тзв. *визуелне социологије*, као концепт нове дисциплине (2009. године), коју је скицирао Џонатан Војн. Тек се за време пандемије Ковид-19, на четвртм светском форуму ИСА (2020) формира радна тематска група, која врши припрему за Пети светски форум социолога који ће се одржати у Мароку у Рабату 2025. Пријаве за овај највећи скуп светских социолога су у току, а координатор за ову секцију дигиталне Социологије ИСА је у Србији проф. др Јелица Стефановић, са Факултета политичких наука (Београд).

Учинимо ли кратак осврт на пионирску активност социолошкиња/социолога у свету и код нас, у области развоја дигиталне социологије, добићемо следећу панораму аутора који пионирски делују у обликовању и промоцији дигиталне социологије у систему савремених социолошких наука. Свакако, један од кључних утемељивача, не само парадигме информационог развоја и комуникологије, већ и дигиталне социологије је Мануел Кастелс. Овде подсећамо на његове студије као што су *Успон умреженог друштва* (2018), *Интернет галаксија* (2003), *Моћ комуникације* (2014). Други по значају је Едвард Херман и Роберт Мекчесни са својом студијом *Глобални медији и дигитална револуција* (2004). Затим, ту је ауторка Мери Чејко са својом студијом *Суперповезани – интернет, дигитални медији и техnodруштвени живот* (2019). Истраживања показују да је Дебра Лаптон 2014. године прва дефинисала предмет нове дисциплине – дигиталне социологије. Анализирајући неколико књига које у наслову носе појам „дигитална социологија“ (Orton-Johnson & Prior, 2013; Luptonm 2014; Marres, 2017, према: Petrović, 2019), Јелисавета Петровић истиче следеће тематске целине које су потенциране у њиховим студијама: 1) редефинисање идентитета, интимности и личних веза у дигитално доба; 2) редефинисање простора (виртуелни простор, проширена реалност и др.); 3) заједнице и мреже у дигитално доба; 4) неједнакости у умреженом друштву; 5) капитализам знања (енгл. *knowing capitalism*); 6) промене устаљених пракси у школству, здравству, управљању и др.; 7) дигитална телесност; 8) критичке студије масовних података (енгл. *big data*); 9) дигитални активизам и политика; 10) јавна дигитална социологија; 11) реконцептуализа-

ција друштвених истраживања у дигитално доба; 12) теоретизовање дигиталног друштва; 13) дигитални надзор; 14) етички, политички и нормативни изазови употребе дигиталних метода (Petrović, 2019, str. 481).

У Србији, као пионири артикулације професионалног интереса, у области дигиталне социологије, сматрају се Далибор Петровић, Јелисавета Петровић, Веселин Митровић, Гордана Стојић. Српско социолошко друштво је 2014. године организовало међународну социолошку конференцију на тему: *Интернет и друштво*, на којој је учествовало преко 30 аутора, и са које је објављен зборник истоименог назива Интернет и друштво, који су уредили: Драган Тодоровић, Далибор Петровић и Драган Прља. Шире информације о развоју дигиталне социологије у свету и у почецима њеног развоја у нас, можете наћи у прегледним радовима и анализама које су објављене у часопису *Социолошки преглед* и *Социологија* (за период 1994–2018), а које је анализирао колегиница Јелисавета Петровић у већ цитираном чланку (Исто). Први рад се из ове области појавио у нас 1999. године, а објавила га је Смиљана Антонијевић и бави се виртуелним заједницама и друштвеним односима на Интернету; а од тада је објављено 18 радова. Они покривају различите области – димензије предмета нове дисциплине – дигиталне социологије. Анализирајући тематски фокус, који представљају предмет интересовања дигиталне социологије на Западу, видљиво је да су теме које су привукле највеће интересовање социолога у свету и код нас: успон нових технологија и дигитализација друштва, редефинисање идентитета, интимности и личних веза на Интернету, дигитални активизам, примена дигиталних технологија у школству и здравству; теоретизовање виртуелног простора (заједнице и мреже у дигитално доба, дигитални надзор, етички изазови делања у дигиталном друштву, масовни подаци, неједнакости у умреженом друштву, капитализам знања, улога дигиталне социологије и реконцептуализација друштвених истраживања у дигитално доба (Исто, стр. 487–488).

Развој дигиталне социологије у Србији зависиће од све веће експанзије процеса дигитализације у различитим областима савременог друштва Србије, али и од сензибилитета нове интернет генерације социолога која стасавала нашим просторима, према изазовима нових мегатрендова и спремности да их истражује снагом социолошких теорија и метода.

Уместо закључка

Мислим да је расправа на панелу задовољила интересе академске заједнице социолога, али и других, не само представника друштвених наука, већ и технолошких, природно-математичких и медицинских наука. Све то говори да треба да наставимо са праксом дијалога и међупрофесионалне сарадње у овој, али и другим областима у академској заједници Ниша, Србије и шире у свету. Верујем да ће интересовање за дигиталну социологију, вештачку интелигенцију, биотехнологију и нове образовне технологије све више расти. Стога смо у обавези да институционално уградимо у наш образовни систем ове нове дисциплине

и кроз интегрисане студије образовања да појачамо професионалну моћ кадрова који се оспособљавају у свим нашим наукама. То није само пуки апел, то је елементарна потреба данас, претпоставка и услов даљег напретка науке, одрживог развоја савременог друштва, хуманизације и еманципације човечанства.

Литература

- Bell, D. (1973). *The Coming of the Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. New York: Basic Book.
- Fuzara, D. (2022). *Globalni udar*. Novi Sad: Akademska knjiga.
- Gir, Č. (2011). *Digitalna kultura*. Beograd: Clio
- Makluan, M. (1971). *Poznavanje opštita – čovekovih produžetaka*. Beograd: Prosveta.
- Митровић, Јб. (2019). Маргиналије на тему дигитализација, хуманизација и еманципација. Јањић, М. (Ур.), *Наука и савремени универзитет. Савремени токови у науци о језику и књижевности*, књига 2, стр. 291–301. Ниш: Филозофски факултет.
- Митровић, Јб. (2019). Радна снага нових технологија и интернет генерација као актери друштвених промена. Петровић, Д., Тодоровић, Д., Прља, Д. (прир.). *Интернет и друштво*, стр. 251–272. Београд: Српско социолошко друштво; Институт за упоредно право; Ниш: Филозофски факултет.
- Petrović, J. (2019). Sociološki pristupi izučavanju interneta: ka zasnivanju digitalne sociologije u Srbiji. *Sociologija*, 61(4), 478–496.
- Стојић, Г. (2012). *Теорија информационог друштва и промене у савременој економији и свету рада* [Необјављена докторска дисертација]. Ниш: Филозофски факултет.
- Tofler, A. (1983). *Treći talas I-II*. Beograd: Jugoslavija.
- Volerstin, I. (1997). *Kako otvoriti društvene nauke*. Podgorica: CID.

A PLEA FOR DIALOGUE AND OPENING OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES AND THE SCIENCES OF NEW TECHNOLOGIES AND THE ROLE OF DIGITAL SOCIOLOGY

Ljubiša R. Mitrović

Department of Sociology, Faculty of Philosophy, University of Nis, Serbia

Abstract

In the paper, the author presents his statement at the panel “New Technologies from the Perspective of Social and Human Sciences”, which was held on June 12 and 13, 2024, at the VIII Forum of Advanced Technologies in the Science and Technology Park – Niš. The author presents his plea for the opening and dialogue of the social and human

sciences and the sciences of new technologies, as well as their cooperation in the scientific universe and university academic practice of educating personnel for the new age. In this context, the author emphasizes the importance of institutionalization and development of digital sociology and its role as a transdisciplinary science and the need for cooperation between scientific-technological and social-humanistic sciences in the system of integrated education.

Keywords: dialogue and opening of sciences, digital sociology, transdisciplinary approach, integrated studies

RECEIVED: 21.02.2025.

ACCEPTED: 20.03.2025.

ljubisa.mitrovic@filfak.ni.ac.rs